

Ανισότητες πρόσβασης στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση: μία προσέγγιση στα επίσημα στατιστικά στοιχεία για την περίοδο 1984 - 1998

ΜΑΝΩΛΗΣ ΧΡΥΣΑΚΗΣ, ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΟΥΛΗΣ*

1. Εισαγωγή

Η ανάλυση της δυναμικής των κοινωνικά προσδιορισμένων ανισοτήτων πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα, με βάση τα επίσημα στατιστικά στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι αυτές όχι μόνο επιμένουν αλλά και επανξάνονται διαχρονικά (Χρυσάκης, Σούλης 2001β).

Οι εν λόγω ανισότητες πρόσβασης αναδεικνύονται ως ακόμη πιο οξυμένες αν, αντί του συνόλου της τριτοβάθμιας, η ανάλυση εστιαστεί στο επίπεδο της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Σε αυτή την περίπτωση, η κοινωνική προέλευση των φοιτητών/τριών είναι ο καθοριστικός παράγοντας διαφοροποίησης των σχετικών πιθανοτήτων πρόσβασης στα ελληνικά Α.Ε.Ι. Σημειώνεται ότι οι ανισότητες αυτές αποδεικνύονται, μακράν, περισσότερο καθοριστικές από τις όποιες κατά φύλο αντίστοιχες διαφοροποιήσεις (Χρυσάκης, Σούλης 2001α), ενώ υπάρχουν ενδείξεις ότι και οι γεωγραφικές ανισότητες σε αυτό τον τομέα υποκρύπτουν ουσιαστικά ενδοπεριφερειακές κοινωνικές διαφοροποιήσεις¹.

* Μανώλης Χρυσάκης, Διδάκτωρ Οικονομικών Επιστημών, ερευνητής στο Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής του Ε.Κ.Κ.Ε., Σωτήρης Σούλης, Διδάκτωρ Οικονομικών Επιστημών, Διευθυντής Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας, Τ.Ε.Ι. Αθηνών.

Η ανάλυση που ακολουθεί στο πλαίσιο του παρόντος άρθρου περιλαμβάνει τέσσερις ενότητες, η δε κοινωνική προέλευση των φοιτητών/τριών προσδιορίζεται με βάση το επάγγελμα του πατέρα τους.

Ειδικότερα, στην πρώτη ενότητα επιχειρείται μία σύντομη αποσαφήνιση του μεθοδολογικού πλαισίου και αναδεικνύονται οι περιορισμοί που συνεπάγεται η χρησιμοποίηση των επίσημων στατιστικών στοιχείων της Ε.Σ.Υ.Ε. για τη διερεύνηση των κοινωνικά προσδιορισμένων ανισοτήτων πρόσβασης στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση στην Ελλάδα.

Στη συνέχεια, στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία των διαδικασιών επιλογής - εισαγωγής φοιτητών στα Α.Ε.Ι. της χώρας, καθώς και οι αλλαγές που επήλθαν σε αυτό τον τομέα, σε όλη τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς (1984 - 1998)². Στην ίδια ενότητα γίνεται αναφορά στη διαχρονική εξέλιξη του αριθμού των υποψηφίων και των εισακτέων στα Α.Ε.Ι. κατά την ίδια περίοδο με στόχο να καταδειχθεί κατά πόσο η “μαζικοποίηση” της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη χώρα μας συνεπάγεται ή όχι αύξηση των σχετικών πιθανοτήτων πρόσβασης στα Α.Ε.Ι.

Ακολούθως, στην τρίτη ενότητα παρουσιάζονται μία σειρά από δείκτες που αφορούν τη διαχρονική εξέλιξη των ανισοτήτων πρόσβασης στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση στη χώρα μας ανάλογα με την κοινωνική προέλευση των φοιτητών/τριών, χρησιμοποιώντας κατάλληλες γι’ αυτό το σκοπό ταξινομητικές μήτρες με βάση το επάγγελμα του πατέρα τους.

Στην τέταρτη ενότητα του παρόντος άρθρου η ανάλυση ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των ευρημάτων από τη διερεύνηση των διαφοροποιήσεων που υφίστανται ανάμεσα στα ελληνικά Α.Ε.Ι. ως προς τις κοινωνικά προσδιορισμένες ανισότητες πρόσβασης, όπως αυτές προκύπτουν από τη συγκριτική επισκόπηση των αντίστοιχων δεικτών.

Τέλος, αντί επιλόγου, παρατίθενται μία σειρά από επισημάνσεις αναφορικά με τις δυνατότητες αναστροφής των διαπιστωμένων τάσεων και μείωσης των κοινωνικά προσδιορισμένων ανισοτήτων πρόσβασης στα ελληνικά πανεπιστήμια.

2. Μεθοδολογικό πλαίσιο

Οι ανισότητες πρόσβασης στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση εντάσσονται στην κατηγορία των διαρθρωτικών ανισοτήτων για τις οποίες υπάρχουν συνήθως διαθέσιμα «επίσημα» στατιστικά στοιχεία τα οποία επιτρέπουν την αποτύπωση της διαχρονικής τους εξέλιξης.

Εντούτοις, τα εν λόγω στοιχεία, τα οποία παρέχονται από τις δημόσιες στατιστικές υπηρεσίες κάθε χώρας, συνεχίζουν να αντανakλούν τις κρατούσες αντιλήψεις περί ανισοτήτων κατά την εποχή συγκρότησης των αντίστοιχων στατιστικών συστημάτων, με αποτέλεσμα οι χρησιμοποιούμενες ακόμη και σήμερα ταξινομητικές μήτρες να αναφέρονται σε παλαιότερες θεωρητικές προσεγγίσεις. Έτσι, δεν λαμβάνουν καθόλου υπόψη τους τις εξελίξεις που αφορούν τον εννοιολογικό προσδιορισμό καθώς και τον τρόπο που προσλαμβάνονται οι επιμέρους μορφές ανισοτήτων (Fitoussi, Rosanvallon 1996, σ. 75 – 81).

Ήδη, από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 το κοινωνικό αίτημα για εκδημοκρατισμό της ανώτατης εκπαίδευσης συνδέεται άμεσα με την ανάγκη για δικαιότερη κατανομή των εκπαιδευτικών αγαθών και απάλυνση των ανισοτήτων που συνεπάγεται η κοινωνική προέλευση των ατόμων (Φουντεδάκη, Σαραφινός, 2000, σ. 47).

Παράλληλα, μία σειρά εμπειρικές έρευνες διαπιστώνουν ότι η κοινωνικοεπαγγελματική θέση των γονέων προσδιορίζει σημαντικά, από στατιστικής τουλάχιστον άποψης, την έκβαση των σπουδών των παιδιών τους, καθώς το σχολείο όχι μόνο δεν αποδεικνύεται πάντα επαρκές στο να αναστρέψει τις ήδη διαμορφωμένες κοινωνικές ανισότητες, αλλά σε πολλές περιπτώσεις τις νομιμοποιεί και τις αναπαράγει (Μυλωνάς, 1998, σ. 344 - 345).

Σημειώνεται ότι, οι ερευνητές του φαινομένου των εκπαιδευτικών ανισοτήτων και συνακόλουθα και των ανισοτήτων πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση χρησιμοποιούν ένα ευρύ φάσμα μεθοδολογικών προσεγγίσεων για τον προσδιορισμό της κοινωνικής προέλευσης των φοιτητών. Ειδικά στην περίπτωση που χρησιμοποιούνται στοιχεία από εμπειρικές έρευνες πεδίου η κοινωνική προέλευση των φοιτητών έχει κατά περίπτωση προσδιοριστεί με βάση το κοινωνικοοικονομικό status

της οικογένειάς τους, το κοινωνικοεπαγγελματικό γόητρο ή την κοινωνική τάξη του πατέρα τους, τη γεωγραφική τους προέλευση κ.ο.κ. (Katsilis, Robinson, 1990, σ. 273).

Ακόμη όμως και όταν η διαθέσιμη στατιστική πληροφόρηση δεν επιτρέπει την εφαρμογή πολύπλοκων προτύπων για τον προσδιορισμό της κοινωνικής προέλευσης των φοιτητών, οι ερευνητές του φαινομένου μπορούν να χρησιμοποιήσουν δημοσιευμένα ή/ και αδημοσίευστα στοιχεία που αναφέρονται στο επάγγελμα των γονέων, συνήθως του πατέρα (Boudon, 2001, σ. 155) τα οποία αν και παρουσιάζουν κάποιες αδυναμίες και περιορισμούς αποτελούν συχνά την καλύτερη, αν και όχι βέλτιστη, λύση για τη μελέτη της διαχρονικής εξέλιξης των κοινωνικά προσδιορισμένων ανισοτήτων πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση (Χρυσάκης, 1990, σ. 183).

Από την άλλη πλευρά, η χρησιμοποίηση του επαγγέλματος του πατέρα ως δηλωτικού της κοινωνικής προέλευσης των φοιτητών ενέχει ορισμένες αδυναμίες και συνεπάγεται κάποιους περιορισμούς που δεν αναιρούν όμως την ερμηνευτική αξία της εν λόγω προσέγγισης. Επιπλέον, για την αξιολόγηση των ευρημάτων της όποιας ερευνητικής προσπάθειας προς αυτή την κατεύθυνση πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες των στατιστικών στοιχείων της Ε.Σ.Υ.Ε. τα οποία είναι τα μόνα διαθέσιμα που επιτρέπουν τη διαχρονική ανάλυση του υπό εξέταση φαινομένου.

Καταρχήν, ως βασική αδυναμία της χρησιμοποίησης του επαγγέλματος του πατέρα για τον προσδιορισμό της κοινωνικής προέλευσης των φοιτητών αναφέρεται το ότι η ταξινόμηση των επαγγελμάτων της Ε.Σ.Υ.Ε. δεν ανταποκρίνεται σε αμιγείς κοινωνικές κατηγορίες (Δρουκόπουλος, 1989, σ. 23) αλλά αποτελεί ένα συμβατικό σύστημα ταξινόμησης και ομαδοποίησης της πληροφόρησης που αφορά τα επαγγέλματα. Ειδικότερα, όσον αφορά τη διαχρονική ανάλυση επισημαίνεται ότι τα αντίστοιχα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. δεν είναι απολύτως συγκρίσιμα καθώς από το 1993 εφαρμόζεται μία διαφοροποιημένη Στατιστική Ταξινόμηση Επαγγελμάτων (Σ.Τ.ΕΠ.-92) η οποία αναθεωρεί και αντικαθιστά την προηγούμενη ταξινόμηση επαγγελμάτων του έτους 1981 (Ε.Σ.Υ.Ε., 1995, σ. 9).

Οι προαναφερθείσες αδυναμίες της διαθέσιμης στατιστικής

πληροφόρησης επιχειρείται εντούτοις να αντιμετωπισθούν και να μετατραπούν σε συγκριτικό πλεονέκτημα στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας.

Συγκεκριμένα, η μη συγκρισιμότητα των δύο προαναφερθεισών Σ.Τ.ΕΠ. εντοπίζεται στις διαφορετικές ομαδοποιήσεις σε μονοψήφιο επίπεδο των αντίστοιχων ομαδοποιήσεων των επαγγελματιών σε διψήφιο και τριψήφιο επίπεδο με αποτέλεσμα στην Σ.Τ.ΕΠ. 92 α) να μην υπάρχουν καθόλου κάποιες μονοψήφιες κατηγορίες επαγγελματιών όπως οι “έμποροι, πωλητές”, β) να ομαδοποιούνται όλοι οι ιδιοκτήτες μικρών επιχειρήσεων (έως 9 άτομα) ανεξαρτήτως επαγγέλματος στη μονοψήφια κατηγορία “μέλη βουλευομένων σωμάτων και ανώτερα διοικητικά και διευθυντικά στελέχη του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα” και γ) προστέθηκε μία επιπλέον μονοψήφια κατηγορία, οι “Τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί κ.λπ.” η οποία προηγουμένως ήταν ενσωματωμένη στα “επιστημονικά και ελευθέρια επαγγέλματα”.

Προκειμένου να καταστούν συγκρίσιμα τα στοιχεία που αφορούν τις περιόδους εφαρμογής των δύο διαφορετικών Σ.Τ.ΕΠ. (πριν και μετά το 1993) ομαδοποιήθηκαν και στις δύο περιπτώσεις τα επαγγέλματα καθώς και η εν γένει κατάσταση απασχόλησης των ατόμων σε 6 μεγάλες ομάδες:

1. Μη χειρωνακτικά επαγγέλματα (Επιστήμονες, Ελ. Επαγγελματίες, Διευθύνοντες, Υπάλληλοι Γραφείου, Έμποροι, Απασχολούμενοι στις υπηρεσίες)
2. Εργατοτεχνίτες και λοιποί Χειρωνακτες
3. Αγροτικά Επαγγέλματα
4. Άνεργοι
5. Συνταξιούχοι, εισοδηματίες κ.λπ. εκτός εργατικού δυναμικού
6. Μη δυνάμενοι να καταταγούν

Η εν λόγω κατηγοριοποίηση, πέραν του ότι καθιστά πλέον συγκρίσιμα τα στοιχεία του συνόλου της περιόδου αναφοράς της παρούσας ανάλυσης (1984 - 1998), αντιμετωπίζει εν μέρει και το πρόβλημα της μη σαφούς διάκρισης των κοινωνικών κατηγοριοποιήσεων με βάση την ταξινόμηση των επαγγελματιών της Ε.Σ.Υ.Ε., καθώς στην περίπτωση μας δεσπόζει η διάκριση:

Μη Χειρωνακτες/ Χειρωνακτες/ Αγρότες/ Άνεργοι/ Εκτός

Εργατικού Δυναμικού

η οποία προσιδιάζει καλύτερα προς την υφιστάμενη στρωματοποίηση στο επίπεδο της ελληνικής κοινωνίας.

3. Οι διαδικασίες επιλογής

Οι διαδικασίες που ακολουθούνται για την επιλογή των υποψηφίων για πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση αντανακλά σε τελευταία ανάλυση τη φιλοσοφία του ίδιου του εκπαιδευτικού συστήματος (Horper, 1977, σ. 154).

Όπως προκύπτει από την επισκόπηση των συστημάτων επιλογής για τα Α.Ε.Ι. τα οποία εφαρμόστηκαν έως και την τελευταία εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, είναι βασικά παραλλαγές του συστήματος που εφαρμόστηκε το 1964 (Δρεττάκης, 1979, σ. 35).

Τα συστήματα αυτά είναι όλα τους συγκεντρωτικά και κεντρικά διακανονιζόμενα, η δε εγκύκλια παιδεία έως τα σημεία επιλογής είναι τυποποιημένη βάσει αναλυτικών προγραμμάτων (Ν.Δ. 4379/64, Α.Ν. 40/67, Ν.Δ. 237/69, Ν. 1035/80, Ν. 1351/83, Ν. 1771/88), ενώ οι οικείες σχολές των Α.Ε.Ι. δεν έχουν κανένα λόγο για το πώς επιλέγονται όσοι πρόκειται να φοιτήσουν σε αυτές (Δρεττάκης, ό.π.). Ο μονοσήμαντος διακανονισμός των επιλεκτικών διαδικασιών γίνεται από το κράτος με βάση τις επιταγές της εκάστοτε κυβερνητικής εκπαιδευτικής πολιτικής, η οποία κατά μία άποψη «εξαρτάται σε εξαιρετικά μεγάλη έκταση, από τις διαθέσεις των προσώπων που διαδέχονται το ένα το άλλο στο θώκο του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων» (Δημιάρης, 1979, σ. 5). Ειδικότερα, σε όλη την περίοδο που εξετάζουμε, ο εκάστοτε Υπουργός Παιδείας είναι ρητά εξουσιοδοτημένος να ρυθμίζει με Προεδρικά Διατάγματα και Υπουργικές αποφάσεις όλες της «λεπτομέρειες» των διαδικασιών επιλογής. Τέτοιες «λεπτομέρειες» είναι για παράδειγμα, ο καθορισμός των σχολών και των τμημάτων σχολών βάσει των οποίων διεξάγονται οι εισαγωγικές εξετάσεις, τα απαιτούμενα γι' αυτές μαθήματα, η επ' αυτών εξεταστέα ύλη, τα της επιλογής των υπό εξέταση θεμάτων, η συγκρότηση επιτροπών για τη διεξαγωγή των εξετάσεων, τα αφορώντα το χρόνο, τον τόπο και το πρόγραμμα διεξαγωγής αυτών, τα στοιχεία κρίσεως για την αξιολόγηση

των επιδόσεων των υποψηφίων, οι βαθμοί, οι συντελεστές βαθμολογίας και ο τρόπος βαθμολόγησης των γραπτών δοκιμίων, ο τρόπος επιλογής και εκδόσεως των αποτελεσμάτων καθώς και εγγραφής των εισαγομένων στα τμήματα των Α.Ε.Ι. κ.ο.κ.

Ο Υπουργός εξουσιοδοτείται επίσης να καθορίζει με διατάγματα όλες τις περιπτώσεις στις οποίες επιτρέπεται η εγγραφή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση άνευ εισαγωγικών εξετάσεων ή κατόπιν ειδικών διαδικασιών, που επίσης ρυθμίζονται από τον ίδιο και καθ' υπέρβαση του προκαθορισμένου κάθε φορά αριθμού εισακτέων για μια ευρεία κατηγορία ομογενών, αλλογενών, αλλοδαπών, μειονεκτούντων σωματικά ατόμων, τέκνων Ελλήνων υπαλλήλων εξωτερικού, ενώ του έχει δοθεί επίσης η εξουσιοδότηση να καθορίζει και ποσοστώσεις κληρικών – λαϊκών ή και αρρένων – θηλέων για ορισμένες σχολές, όπως για παράδειγμα Θεολογικές – Ποιμαντικές, Σωματικής Αγωγής κ.λ.π.

Έντονη κριτική έχει ασκηθεί για τον τρόπο με τον οποίο ο εκάστοτε Υπουργός Παιδείας ορίζει τον συνολικό αριθμό εισακτέων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Ανώτατη και Ανώτερη). Συγκεκριμένα, σε όλη τη διάρκεια της περιόδου που εξετάζουμε, παρέχεται ρητή εξουσιοδότηση στον εκάστοτε Υπουργό να υλοποιεί στην πράξη τις επιταγές του *numerus clausus* ορίζοντας τον «μαγικό αριθμό» των εισακτέων για κάθε εκπαιδευτικό ίδρυμα, χωρίς καμία απολύτως τεκμηριωμένη επιχειρηματολογία, η δε αντιπαράθεση που γίνεται κάθε χρόνο ανάμεσα στον Υπουργό, τα όργανα διοίκησης των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και την κοινή γνώμη θυμίζει κυριολεκτικά τη μέθοδο της «Κολοκυθιάς» (Κασιμάτη, 1987, σ. 10). Σοβαροί ενδοιασμοί εκφράζονται επίσης και για τις σκοπιμότητες που εξυπηρετεί η απουσία ενός παγίου συστήματος επιλογής, που έχει ως αποτέλεσμα κάθε κυβερνητική αλλαγή και πολλές φορές κάθε αλλαγή Υπουργού Παιδείας να συνοδεύεται κατ' αρχήν και με αλλαγή των «λεπτομερειών» του συστήματος επιλογής, τις περισσότερες φορές μάλιστα αιφνιδιαστικά στη μέση της χρονιάς (Ζαγοριανίτης, 1989, σ. 11) χωρίς να έχει προηγηθεί καμία τεκμηρίωση, όχι μόνο για τις κοινωνικές επιπτώσεις των υπουργικών αυτών παρεμβάσεων (Κασσωτάκης, 1986, σ. 18), αλλά ούτε καν για τις εκπαιδευτικές, με τη στενή έννοια, συνέπειές τους.

Αυτό βεβαίως δεν είναι τυχαίο. Κατά την άποψη του Δημαρά οι εκάστοτε Υπουργοί Παιδείας, οι οποίοι παραμένουν συνήθως επ' ελάχιστο χρόνο στη θέση τους, αν και είναι σπανιότατα ειδικοί στα εκπαιδευτικά θέματα, αγνοούν εντούτοις το έργο ή την προεργασία των προκατόχων τους και δεν λαμβάνουν συνήθως υπόψη τους τα πορίσματα των διαφόρων συμβουλίων και επιτροπών που οι ίδιοι συστήνουν. Σύμφωνα με την ίδια άποψη οι αποφάσεις τους διαπνέονται από την αντίληψη πως το εκπαιδευτικό πρόβλημα είναι πρόβλημα διοίκησης και οργάνωσης, που μπορεί να λυθεί χωρίς ιδιαίτερες γνώσεις ή εμπειρίες, αρκεί οι προκρινόμενες λύσεις να εντάσσονται και να εξυπηρετούν τον ιδεολογικο-πολιτικό προσανατολισμό του κόμματος στο οποίο ανήκουν (Δημαράς, 1979, σ. 7-8).

Συμπερασματικά λοιπόν μπορούμε να πούμε ότι, όσον αφορά το πώς γίνεται η επιλογή, διαπιστώνεται μία κατ' αρχήν κοινή παρεμβατική ιδεολογική αφετηρία και μία επίσης κοινή συγκεντρωτική διαχειριστική πρακτική και για τα τρία συστήματα που ίσχυσαν σε διαφορετικές χρονικές στιγμές της περιόδου που εξετάζουμε, οι δε διαφορές που εντοπίζονται αφορούν αποκλειστικά τις «λεπτομέρειες» των επιλεκτικών διαδικασιών.

Ειδικότερα, όσον αφορά τις διαδικασίες επιλογής για την εισαγωγή στα Α.Ε.Ι., οι οποίες καλύπτουν την περίοδο αναφοράς του παρόντος άρθρου (1984 - 1998), διαπιστώνεται ότι αυτές συνίστανται ουσιαστικά στην εφαρμογή του ισχύοντος έως την πρόσφατη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση συστήματος με τον επίσημο τίτλο “Γενικές Εξετάσεις” (Δημητρόπουλος, 1994, σ. 14).

Το 1983, ακολουθώντας πιστά την παράδοση που θέλει η νέα κυβέρνηση, ή ακόμη και ο νέος Υπουργός Παιδείας να αναμορφώνουν κατά προτεραιότητα το εκάστοτε ισχύον σύστημα των εισαγωγικών εξετάσεων για τα Α.Ε.Ι., το προηγούμενο σύστημα των “Πανελλήνιων Εξετάσεων”, μεταρρυθμίζεται αλλάζοντας τη δομή του Λυκείου, καθιερώνοντας, στην Γ' Λυκείου τις τέσσερις Δέσμες που οδηγούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και μία πέμπτη Δέσμη για όσους δεν επιθυμούν να συνεχίσουν σε μεταδευτεροβάθμιο ανώτατο ή ανώτερο επίπεδο (Παπαδημητρίου, 1990, σ. 28).

Σύμφωνα με το σύστημα αυτό καταργήθηκαν οι πανελλήνιες

εξετάσεις στη Β' Λυκείου, τα μαθήματα της Γ' Λυκείου διακρίθηκαν σε μαθήματα γενικής παιδείας και σε προπαρασκευαστικά για την τριτοβάθμια εκπαίδευση ταξινομημένα σε τέσσερις δέσμες οι οποίες παρείχαν τη δυνατότητα εισαγωγής σε συγκεκριμένες ομάδες σχολών ή τμημάτων, ενώ κάθε υποψήφιος είχε δικαίωμα να δηλώσει προτίμηση σε δύο μόνο ομάδες σχολών ή τμημάτων της ίδιας δέσμης. Για την εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση λαμβάνονταν υπόψη οι επιδόσεις των υποψηφίων στα προπαρασκευαστικά μαθήματα της δέσμης, με συντελεστή 75%, καθώς και οι βαθμοί των τριών τάξεων του Λυκείου (με συνολικό συντελεστή 25%). Τέλος, κάθε υποψήφιος είχε τη δυνατότητα να συμμετάσχει απεριόριστες φορές στις εξετάσεις για βελτίωση βαθμολογίας στα προπαρασκευαστικά μαθήματα, με παράλληλη κατοχύρωση της βαθμολογίας προηγούμενων ετών, καθώς και δυνατότητα αλλαγής κατεύθυνσης σπουδών - δέσμης (Κασσωτάκης, 1996, σ. 40-41). Παράλληλα διατηρήθηκε η σύνδεση των Γενικών Εξετάσεων με τη χορήγηση του απολυτηρίου του Λυκείου.

Σημειώνεται ότι οι μικροεπεμβάσεις που έγιναν από το 1988 έως την πρόσφατη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση δεν άλλαξαν σημαντικά το σύστημα των Γενικών Εξετάσεων το οποίο κατά βάση παραμένει το ίδιο, παρά το μεσοδιάστημα της κυβερνητικής αλλαγής (1989 - 1993). Ως σημαντικότερες αλλαγές καταγράφονται η αποσύνδεση των Γενικών Εξετάσεων από την απόκτηση του Απολυτηρίου Λυκείου, η κατάργηση της συμμετοχής της βαθμολογίας των τριών τάξεων του Λυκείου στο υπολογισμό του βαθμού εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η καθιέρωση "βασικού μαθήματος" σε κάθε δέσμη με παράλληλη θέσπιση ειδικού αυξημένου "συντελεστή βαρύτητας" (1,15) καθώς και "βαθμολογικής βάσης" για το εν λόγω μάθημα ενώ περιορίζεται χρονικά (σε τρεις φορές) η δυνατότητα συμμετοχής στις Γενικές Εξετάσεις για βελτίωση βαθμολογίας προηγούμενων ετών (Δημητρόπουλος, 1994, σ. 21 και Κασσωτάκης, 1996, σ. 42-43).

Είναι προφανές ότι οι διαδικασίες επιλογής και συνακόλουθα το εκάστοτε ισχύον σύστημα εισαγωγής στην ανώτατη εκπαίδευση έχουν άμεση σχέση με τη διαμόρφωση των κοινωνικά προσδιορισμένων εκπαιδευτικών ανισοτήτων. Ειδικότερα, ενδιαφέρον παρουσιάζει η διερεύνηση του κατά πόσο οι εκάστοτε "μεταρρυθμιστικές" παρεμβάσεις

καθιστούν περισσότερο ή όχι ανταγωνιστικές τις διαδικασίες επιλογής με αποτέλεσμα να επωφελούνται κατά προτεραιότητα αυτοί που είναι ήδη ευνοημένοι λόγω κοινωνικής καταγωγής (Bourdieu κ.ά., 1999, σ. 22). Μία πρώτη απάντηση προς αυτή την κατεύθυνση μπορεί να δοθεί αναλύοντας τα διαθέσιμα διαχρονικά στοιχεία που αφορούν τον αριθμό των υποψηφίων και των επιτυχόντων στην τριτοβάθμια και ειδικότερα στην ανώτατη πανεπιστημιακή εκπαίδευση.

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Πίνακα 1, ο αριθμός των υποψηφίων για εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα σημειώνει συνεχή και σημαντική αύξηση σε όλη τη διάρκεια της μεταπολιτευτικής περιόδου. Συγκεκριμένα, ο αριθμός των υποψηφίων που λαμβάνουν μέρος στις αντίστοιχες εισαγωγικές εξετάσεις, περίπου υπερτριπλασιάζεται αυξανόμενος από 68.063 άτομα το 1974 σε 179.019 άτομα το 1999.

Παρόλα αυτά όμως καταγράφεται μία διαφορετική δυναμική όσον αφορά την αύξηση του αριθμού των εισακτέων στο σύνολο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σε σχέση με την ανώτατη μόνο εκπαίδευση. Ειδικότερα διαπιστώνεται ότι, ενώ για το σύνολο της τριτοβάθμιας υπερτριπλασιάζεται ο αριθμός των εισακτέων μεταξύ 1974 και 1999 (από 16.025 σε 68.445 άτομα αντίστοιχα), για την ανώτατη πανεπιστημιακή εκπαίδευση ο αριθμός των εισακτέων κατά την ίδια περίοδο αυξάνεται περίπου κατά 2,4 φορές, δηλαδή από 14.475 άτομα το 1974 σε 34.520 αντίστοιχα το 1999.

Κατά συνέπεια, παρά τη σημαντική αύξηση του αριθμού των εισακτέων στο σύνολο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, η σχετική πιθανότητα πρόσβασης στα Α.Ε.Ι. κινείται περίπου στα ίδια επίπεδα, με μικρές αυξομειώσεις, σε όλη τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς, τη στιγμή που η πιθανότητα πρόσβασης στο σύνολο της τριτοβάθμιας περίπου υπερδιπλασιάζεται. Αναλυτικότερα, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Πίνακα 1 το 1974 το ποσοστό επιτυχίας στα Α.Ε.Ι. ανερχόταν σε 21,3% και στο σύνολο της τριτοβάθμιας σε 23,5% ενώ το 1999 τα αντίστοιχα ποσοστά επιτυχίας ήταν 19,3% για τα Α.Ε.Ι. και 38,2% για το σύνολο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Συμπεραίνεται επομένως ότι η “μαζικοποίηση” της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη χώρα μας και η συνακόλουθη αύξηση των σχετικών

πιθανοτήτων πρόσβασης αφορά τα Τ.Ε.Ι. μάλλον παρά τα Α.Ε.Ι. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει τον έντονο ανταγωνιστικό χαρακτήρα των διαδικασιών επιλογής που, ειδικά για την ανώτατη πανεπιστημιακή εκπαίδευση, φαίνεται ότι επιμένει και κινείται στα ίδια περίπου επίπεδα διαχρονικά, τη στιγμή που η αύξηση του αριθμού των εισακτέων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ευνοεί κυρίως τους υποψηφίους των Τ.Ε.Ι. για τους οποίους διπλασιάζονται περίπου οι αντίστοιχες πιθανότητες επιτυχίας για πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Είναι προφανές ότι ο έντονα ανταγωνιστικός χαρακτήρας των εξεταστικών διαδικασιών οδηγεί σε αύξηση των μέσων επιπέδων επιδόσεων σε όλα τα μαθήματα στα οποία εξετάζονταν οι υποψήφιοι και στις τέσσερις δέσμες. Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης ήταν η στρέβλωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας στη λυκειακή βαθμίδα και η μετατόπιση του κέντρου βάρους της από το σχολείο στις εξωσχολικές φροντιστηριακές μονάδες (Μαντής, 2000, σ.31).

Υπό αυτό το πρίσμα, η κοινωνική προέλευση των υποψηφίων, η οποία συναρτάται άμεσα με την οικονομική τους κατάσταση μπορεί να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο όσον αφορά τις σχετικές πιθανότητες πρόσβασης στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση καθώς η παραπαιδεία έχει ιδιαίτερα υψηλό κόστος, συχνά αβάσταχτο για τους μη κατέχοντες (Κάτσικας, Καβαδίας, 1994, σ. 98-99). (βλ. Πίνακα 1).

Όπως έχει διαπιστωθεί από προηγούμενες ερευνητικές προσπάθειες (Χρυσάκης, 1990, σ. 254-257) τα φτωχά νοικοκυριά δαπανούν για την εκπαίδευση των παιδιών τους πέντε φορές λιγότερα χρήματα απ' ό,τι τα μη φτωχά νοικοκυριά γιατί, λόγω οικονομικής δυσπραγίας, δεν μπορούν, να δαπανήσουν περισσότερα παρ' ό,τι θα το ήθελαν (Χρυσάκης, 1989, σ. 109).

Με δεδομένο ότι η κοινωνική προέλευση των υποψηφίων διαφοροποιεί τις ιδιωτικές εκπαιδευτικές δαπάνες και συνακόλουθα και τις δαπάνες για φροντιστηριακή προετοιμασία για εισαγωγή στα πανεπιστήμια, αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον η διερεύνηση των ανισοτήτων πρόσβασης κατά ευρείες ομάδες επαγγελματιών πατέρα οι οποίες, σε τελευταία ανάλυση, είναι δηλωτικές της οικονομικής κατάστασης των νοικοκυριών προέλευσης⁴.

3. Διαχρονική εξέλιξη των ανισοτήτων πρόσβασης στα Α.Ε.Ι.

Όπως ήδη επισημάνθηκε σε όλη τη διάρκεια της περιόδου στην οποία αναφέρεται το παρόν άρθρο (1984 - 1998) ισχύει κατά βάση το ίδιο σύστημα εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και επομένως η διαχρονική εξέλιξη των ανισοτήτων πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση κατά την ίδια περίοδο αφορά εξωεκπαιδευτικές μάλλον παρά εσωεκπαιδευτικές επιδράσεις.

Με άλλα λόγια με βάση τη διαθέσιμη στατιστική πληροφόρηση μπορεί να εντοπιστεί με μεγαλύτερη ασφάλεια η επίδραση που ασκεί η κοινωνική προέλευση των υποψηφίων στη διαχρονική εξέλιξη των ανισοτήτων πρόσβασης στα Α.Ε.Ι. δεδομένου ότι οι διαδικασίες επιλογής παραμένουν σχεδόν οι ίδιες σε όλη τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς. (βλ. Πίνακα 2 και 3).

Ειδικότερα, ομαδοποιώντας όπως προαναφέρθηκε τα επαγγέλματα των πατέρων, τα οποία στην περίπτωση μας εκλαμβάνονται ως δηλωτικά της κοινωνικής προέλευσης των φοιτητών/ φοιτητριών, σε τρεις ευρείες ομάδες επαγγελμάτων και συμπληρώνοντας με τρεις επιπλέον ομάδες προκύπτουν οι ακόλουθες έξι κατηγορίες: 1) Μη χειρωνακτικά και συναφή επαγγέλματα 2) Εργατοτεχνίτες και λοιπά χειρωνακτικά επαγγέλματα 3) Αγροτικά επαγγέλματα 4) Άνεργοι 5) Συνταξιούχοι, εισοδηματίες και λοιποί εκτός εργατικού δυναμικού και 6) Μη δυνάμειοι να καταταγούν.

Με βάση την εν λόγω κατάταξη από τα στοιχεία του Πίνακα 2 (Διάγραμμα 1) διαπιστώνεται ότι οι φοιτητές/τριες με πατέρα που ασκεί μη χειρωνακτικά επαγγέλματα (επιστήμονες, ελεύθεροι επαγγελματίες, διευθύνοντες, υπάλληλοι γραφείου, έμποροι, απασχολούμενοι στις υπηρεσίες) αυξάνουν σταθερά τη συμμετοχή τους στο σύνολο των φοιτητών/τριών (από 56,31% το 1984/ 85 σε 69,5% το 1997/ 98).

Αντίθετα, οι φοιτητές/τριες με πατέρα που ασκεί χειρωνακτικά επαγγέλματα μειώνουν σταθερά την αντίστοιχη συμμετοχή τους. Σε αυτή την περίπτωση η μεγαλύτερη μείωση διαπιστώνεται στην περίπτωση των φοιτητών/τριών με πατέρα αγρότη (από 13,57% το 1984/ 85 σε 5,03% το 1997/ 98) ενώ οι φοιτητές/τριες με πατέρα εργατοτεχνίτη μειώνουν σε πολύ μικρότερα ποσοστά τη συμμετοχή τους στο σύνολο

των φοιτητών/τριών (από 22,91% το 1984/ 85 σε 19,32% το 1997/ 98).

Σταθμίζοντας τα προαναφερθέντα ευρήματα με τις αντίστοιχες ποσοστιαίες κατανομές των πατέρων στον πληθυσμό (άνδρες 45 - 64 ετών) και υπολογίζοντας τους αντίστοιχους Δείκτες Ανισότητας⁶ από τα στοιχεία του Πίνακα 3 (Διάγραμμα 2), διαπιστώνεται ότι οι φοιτητές/τριες με πατέρα που ασκεί μη χειρωνακτικό επάγγελμα υπεραντιπροσωπεύονται σταθερά, σε όλη τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς (περίπου κατά δύο φορές) σε σχέση με την αντίστοιχη ποσοστιαία κατανομή των πατέρων τους, οι φοιτητές/τριες με πατέρα εργατοτεχνίτη υποαντιπροσωπεύονται ελαφρώς υπολειπόμενη της αντίστοιχης αναλογίας των πατέρων τους, ενώ οι φοιτητές/τριες με πατέρα αγρότη υποαντιπροσωπεύονται με μειούμενη μάλιστα διαχρονικά τη σχετική αναλογία (από 0,54 το 1984/ 85 σε 0,31 το 1997/ 98). Την ίδια περίοδο οι φοιτητές/τριες με πατέρα άνεργο συνεχίζουν να υποαντιπροσωπεύονται σημαντικά στον φοιτητικό πληθυσμό, παρά την μικρή βελτίωση που διαπιστώνεται σε αυτό τον τομέα καθώς ο αντίστοιχος Δείκτης Ανισότητας από 0,07 το 1984/ 85 δεν υπερβαίνει το 0,14 το 1997/ 98. Τέλος, στα ίδια επίπεδα με την υποαντιπροσώπευση των φοιτητών/τριών με πατέρα άνεργο κινείται η υποαντιπροσώπευση των φοιτητών/τριών με πατέρα εκτός εργατικού δυναμικού μειούμενη μάλιστα από 0,19 το 1984/ 85 σε 0,15 το 1997/ 98.

Τέλος, χρησιμοποιώντας ως ομάδα αναφοράς τα αγροτικά επαγγέλματα προκύπτουν ενδιαφέροντα συμπεράσματα όσον αφορά τις σχετικές πιθανότητες πρόσβασης των φοιτητών/τριών στην ανώτατη εκπαίδευση ανάλογα με το επάγγελμα του πατέρα τους.

Ειδικότερα για το σκοπό αυτό, χρησιμοποιούνται οι Δείκτες Ανισότητας Πρόσβασης (Δ.Α.Π.)⁷ οι οποίοι, επιλέγοντας την κατηγορία των φοιτητών/τριών με πατέρα αγρότη ως κατηγορία αναφοράς, δείχνουν πόσες φορές υπεραντιπροσωπεύονται αντίστοιχα οι φοιτητές των διαφόρων κατηγοριών προέλευσης σε σχέση με εκείνους της ομάδας αναφοράς, με άλλα λόγια υπολογίζονται έτσι οι σχετικές πιθανότητες πρόσβασης στην τριτοβάθμια σε σχέση με την επιλεγμένη ομάδα αναφοράς που σε αυτή την περίπτωση είναι οι φοιτητές/τριες με πατέρα αγρότη.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 4 (Διάγραμμα 3)

διαπιστώνεται ότι οι φοιτητές/τριες με πατέρα που ασκεί μη χειρωνακτικά επαγγέλματα αυξάνουν σταθερά την πιθανότητα πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με εκείνες των οποίων ο πατέρας ασκεί αγροτικά επαγγέλματα από 3,72 το 1984/ 85 σε 6,53 φορές παραπάνω το 1997/ 98. Αντίστοιχη βελτίωση της σχετικής πιθανότητας πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αν και μικρότερη σε σχέση με τους αγρότες, επιδεικνύουν οι φοιτητές/τριες με πατέρα εργατοτεχνίτη (από 1,66 το 1984/ 85 σε 2,76 το 1997/ 98). Με άλλα λόγια το 1997/ 98 η πιθανότητα πρόσβασης των φοιτητών/τριών με πατέρα που ασκεί μη χειρωνακτικό επάγγελμα ήταν 6,53 φορές μεγαλύτερη (Δείκτης Ανισότητας Πρόσβασης: Δ.Α.Π.= 6.53) και αντίστοιχα των φοιτητών/τριών με πατέρα εργατοτεχνίτη ήταν 2,76 φορές μεγαλύτερη (Δ.Α.Π.= 2.76) σε σχέση με την πιθανότητα πρόσβασης των φοιτητών/τριών με πατέρα αγρότη (Δ.Α.Π. ομάδας αναφοράς= 1).

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το επάγγελμα του πατέρα αναδεικνύεται ως ένας σημαντικός παράγοντας διαφοροποίησης των σχετικών πιθανοτήτων πρόσβασης στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση, χωρίς όμως οι αντίστοιχες ανισότητες πρόσβασης να κυμαίνονται σε ακραία επίπεδα, αν και διαπιστώνεται ότι αυτές όπως προαναφέρθηκε αυξάνονται διαχρονικά και περίπου υπερδιπλασιάζονται στο τέλος της περιόδου αναφοράς.

Η εν λόγω εικόνα επιβαρύνεται σημαντικά αν αντί του συνόλου των φοιτητών/τριών αναλυθεί η επίδραση του παράγοντα “επάγγελμα πατέρα” για εκείνες που αποφοίτησαν από Ιδιωτικό Λύκειο. Με άλλα λόγια αν συνεκτιμηθεί και ο παράγοντας “οικονομική κατάσταση”, που στην περίπτωση των φοιτούντων σε ιδιωτικά λύκεια παραπέμπει κατά τεκμήριο, σε υψηλού επιπέδου εισοδήματα.

Σε αυτή την περίπτωση, από την ανάλυση των αντίστοιχων Δεικτών Ανισότητας Πρόσβασης (Χρυσάκης, Σούλης 2001β)) διαπιστώνεται ότι η καλή εισοδηματική κατάσταση των νοικοκυριών, που τεκμαίρεται εδώ από τη δυνατότητα τους να στέλνουν τα παιδιά τους σε Ιδιωτικά Λύκεια, είναι ο πλέον καθοριστικός παράγοντας διαφοροποίησης των ανισοτήτων πρόσβασης στην Πανεπιστημιακή βαθμίδα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, επαυξάνοντας τις ούτως ή άλλως κοινωνικά προσδιορισμένες ανισότητες πρόσβασης. Από την άλλη πλευρά, οι

ανισότητες αυτές αναδεικνύονται, μακράν, περισσότερο καθοριστικές από τις όποιες κατά φύλο ανισότητες (Χρυσάκης, Σούλης 2001α), οι οποίες ενδεχομένως θα έπρεπε να αναζητηθούν στο επίπεδο Πανεπιστημιακών Σχολών και Τμημάτων υψηλού γοήτρου όπου η περαιτέρω διερεύνηση θα μπορούσε να οδηγήσει στον εντοπισμό της σημαντικότητας ή όχι των κατά φύλο διακρίσεων. Σημειώνεται ότι η σχετική ανάλυση των διαθέσιμων στατιστικών στοιχείων ευρίσκεται σε εξέλιξη από την ερευνητική ομάδα του Ε.Κ.Κ.Ε., χωρίς όμως να καθίσταται δυνατό, κατά τη φάση συγγραφής του παρόντος άρθρου, η οριστικοποίηση και παρουσίαση των αντίστοιχων ευρημάτων (βλ. Πίνακα 4 και 5).

4. Διαπανεπιστημιακές διαφοροποιήσεις των ανισοτήτων πρόσβασης

Για τον εντοπισμό των διαφοροποιήσεων που υφίστανται ανάμεσα στα ελληνικά Α.Ε.Ι. όσον αφορά τις σχετικές ανισότητες πρόσβασης σε αυτά, ανάλογα με το επάγγελμα του πατέρα των υποψηφίων φοιτητών/τριών, η ανάλυσή μας εστιάζεται στην επισκόπηση των διαθέσιμων στοιχείων για το τελευταίο μόνο ακαδημαϊκό έτος της περιόδου αναφοράς.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 5 (Διάγραμμα 4), κατά το ακαδημαϊκό έτος 1997/98, σε όλα τα Πανεπιστήμια της χώρας τη συντριπτική πλειοψηφία των πρωτοετών αποτελούν τα παιδιά όσων ασκούν Μη χειρωνακτικά επαγγέλματα. Αναλυτικότερα, διαπιστώνεται ότι η εν λόγω κατηγορία αποτελεί το 78,8% στο Πολυτεχνείο Κρήτης, το 75,4% στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, το 71,5% στο Πανεπιστήμιο Πατρών και το 71,3% στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, συγκεντρώνονται δηλαδή ποσοστά διαφοροποιημένα προς τα πάνω σε σχέση με τον αντίστοιχο μέσο όρο για το σύνολο των Α.Ε.Ι. (69,5%) (βλ. Πίνακα 6).

Στα υπόλοιπα πανεπιστήμια, με μικρές μόνο εξαιρέσεις, οι φοιτητές/τριες με πατέρα που ασκεί Μη χειρωνακτικά επαγγέλματα συγκεντρώνουν ποσοστά ελαφρώς υψηλότερα ή ελαφρώς χαμηλότερα του αντίστοιχου εθνικού μέσου όρου. Σχετικά χαμηλότερα ποσοστά

συμμετοχής τής εν λόγω ομάδας στο σύνολο του πληθυσμού των πρωτοετών φοιτητών καταγράφονται στην περίπτωση του Πανεπιστημίου Αιγαίου (63,54%), του Γεωπονικού Πανεπιστημίου (62,4%) και της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών (62,01%). Στις δύο πρώτες περιπτώσεις πιθανώς αυτό να οφείλεται στη χαμηλότερη ζήτηση που εκδηλώνεται για τα εν λόγω πανεπιστήμια ενώ στην περίπτωση της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών το προαπαιτούμενο ταλέντο αμβλύνει, αν και σε ελάχιστο βαθμό, τις καθοριστικές κοινωνικές διαφοροποιήσεις.

Σταθμίζοντας τα παραπάνω ευρήματα με τα αντίστοιχα ποσοστά συμμετοχής των “πατέρων” κάθε επαγγελματικής κατηγορίας από τα στοιχεία του Πίνακα 6 (Διάγραμμα 5) διαπιστώνεται ότι σε όλα τα Α.Ε.Ι. οι φοιτητές/τριες με πατέρα που ασκεί Μη χειρωνακτικά επαγγέλματα υπεραντιπροσωπεύονται κατά δύο περίπου φορές σε σχέση με την αναλογία της εν λόγω ομάδας στον πληθυσμό. Αντίθετα οι φοιτητές/τριες με πατέρα εργατοτεχνίτη υποαντιπροσωπεύονται σε όλες τις περιπτώσεις με εξαίρεση την Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και το Πανεπιστήμιο Αιγαίου όπου καταγράφεται μία μικρή υπεραντιπροσώπωση (1,13 και 1,07 αντίστοιχα) (βλ. Πίνακα 7).

Τέλος, οι φοιτητές με πατέρα αγρότη, άνεργο ή εκτός εργατικού δυναμικού υποαντιπροσωπεύονται σημαντικά σε όλα τα Α.Ε.Ι. σε σχέση με τη συμμετοχή των αντιστοίχων ομάδων στον πληθυσμό, με περισσότερο επιβαρημένη τη θέση των δύο τελευταίων κατηγοριών, όπως άλλωστε διαπιστώθηκε και προηγουμένως για το σύνολο των Α.Ε.Ι. της χώρας.

Η παραπάνω εικόνα αναφορικά με τις διαπανεπιστημιακές διαφοροποιήσεις ολοκληρώνεται με τον υπολογισμό των σχετικών πιθανοτήτων πρόσβασης σε κάθε επιμέρους Α.Ε.Ι. των φοιτητών/τριών των διάφορων ομάδων προέλευσης σε σχέση με τους φοιτητές/τριες της ομάδας αναφοράς (με πατέρα αγρότη).

Ειδικότερα, από την επισκόπηση των αντίστοιχων Δεικτών Ανισότητας Πρόσβασης από τα στοιχεία του Πίνακα 7 (Διάγραμμα 6) προκύπτει ότι σε αυτή την περίπτωση υφίστανται σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα Α.Ε.Ι. Συγκεκριμένα, διαπιστώνεται ότι στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο η σχετική πιθανότητα πρόσβασης

των φοιτητών/τριών με πατέρα που ασκεί Μη χειρωνακτικό επάγγελμα ήταν 14,7 φορές μεγαλύτερη σε σχέση με τους φοιτητές/τριες με πατέρα αγρότη. Ανάλογα υψηλό Δείκτη Ανισότητας Πρόσβασης καταγράφεται και στην περίπτωση του Πολυτεχνείου Κρήτης (Δ.Α.Π. Μη χειρώνακτες = 12,3) και ακολουθούν αντίστοιχα η Α.Σ.Κ.Τ. (Δ.Α.Π. = 10,5), το Πανεπιστήμιο Πατρών (Δ.Α.Π. = 8,4), το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (Δ.Α.Π. = 8,2), το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Δ.Α.Π. = 7,34) και το Πανεπιστήμιο Πειραιώς (Δ.Α.Π. = 7,21) ενώ στα υπόλοιπα πανεπιστήμια οι αντίστοιχες σχετικές πιθανότητες πρόσβασης κινούνται γύρω ή λίγο κάτω από τον μέσο όρο για το σύνολο των Α.Ε.Ι.

Αντίστοιχο με το παραπάνω προφίλ διαπανεπιστημιακών διαφοροποιήσεων, όσον αφορά τους Δείκτες Ανισότητας Πρόσβασης και συνακόλουθα τις σχετικές, αναφορικά με τη ομάδα των αγροτών, πιθανότητες πρόσβασης, χαρακτηρίζει και τους φοιτητές/τριες με πατέρα εργατοτεχνίτη αν και σε αυτή τη περίπτωση η απόσταση σε σχέση με την ομάδα αναφοράς κινείται σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα (βλ. Πίνακα 7 και Διάγραμμα 6).

Από την παραπάνω ανάλυση συμπεραίνεται ότι κυρίως στα Τεχνικά Πανεπιστήμια υψηλής ζήτησης (Ε.Μ.Π., Πολυτεχνείο Κρήτης, Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών) και σε μικρότερο βαθμό στα οικονομικά Πανεπιστήμια και το Πανεπιστήμιο Αθηνών, που επίσης συγκεντρώνουν τις κατά προτεραιότητα προτιμήσεις των υποψηφίων, οι αντίστοιχοι Δείκτες Ανισότητας Πρόσβασης εμφανίζουν τις υψηλότερες τιμές.

Με άλλα λόγια, όπου η ζήτηση είναι μεγαλύτερη και επομένως και οι ανταγωνιστικές διαδικασίες επιλογής είναι περισσότερο οξυμένες, οι σχετικές πιθανότητες πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αυξάνονται για εκείνες τις κοινωνικές κατηγορίες που ούτως ή άλλως εμφανίζονται να ευνοούνται διαχρονικά περισσότερο στο σύνολο της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης της χώρας μας.

Αντί επιλόγου

Από την προηγηθείσα ανάλυση διαπιστώθηκε ότι, παρά τις δυνητικά θετικές επιδράσεις της άρσης των πρόωρων τυπικών φραγμών συντελείται διαχρονικά επαύξηση των, ούτως ή άλλως, κοινωνικά

προσδιορισμένων ανισοτήτων πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση.

Κατά συνέπεια, η ερμηνεία της διαχρονικής επαύξησης και επιμονής των ανισοτήτων πρόσβασης στα Α.Ε.Ι. πρέπει να αναζητηθεί κατ' αρχήν πέραν του ίδιου του εκπαιδευτικού συστήματος, στις ανισότητες που διατρέχουν τον κοινωνικό ιστό σε όλες του τις διαστάσεις. Οι ανισότητες αυτές είναι στην ουσία ανισότητες κατανομής των πόρων οικονομικών και μη. Κάτω δε από ένα ορισμένο όριο της ανισοκατανομής των πόρων, οι επιμέρους ανισότητες δρουν σωρευτικά δημιουργώντας κύκλους σωρευτικής αιτιότητας (Sharpellon, 1984, σ. 35-39) και για τη ρήξη των οποίων οι οριακές συνθήκες επιμέρους παρεμβάσεις αποδεικνύονται ανεπαρκείς, ακόμη και όταν αυτές γίνονται προς τη σωστή κατεύθυνση όπως είναι στην περίπτωση της κατάργησης του θεσμού της πρόωρης τυπικής επιλογής. Από την άλλη πλευρά οι επιμέρους οριακές παρεμβάσεις μπορούν να αποτελέσουν παράγοντες επιπρόσθετων ανισοτήτων και αποστερήσεων διότι απευθύνονται σχεδόν αποκλειστικά σε όσους μπορούν να ασκήσουν κάποιες στοιχειώδεις, έστω, στρατηγικές προσπέλασης και να εφαρμόσουν τις συνακόλουθα αναγκαίες επενδυτικές πρακτικές, οι οποίες στην περίπτωση των ασθενέστερων κοινωνικών στρωμάτων, όταν δεν απουσιάζουν τελείως, αποδεικνύονται σίγουρα ανεπαρκέστερες για τη ρήξη του φαύλου κύκλου της σωρευτικής αιτιότητας, με αποτέλεσμα και οι επιμέρους ανισότητες τελικά να επαυξάνονται.

Αυτό φαίνεται να συμβαίνει με τις ρυθμιστικές παρεμβάσεις που αφορούσαν τις «λεπτομέρειες» των διαδικασιών επιλογής. Έτσι συμβαίνει με την καθιέρωση των Γενικών Εξετάσεων από το 1983-1984, που δίνουν τη δυνατότητα κατοχύρωσης της βαθμολογίας και μαθήματα ενώ συνεκτιμώνται και οι γενικοί βαθμοί και των τριών τάξεων του Λυκείου (Sharpellon, 1984, σ. 49). Σε αυτή την περίπτωση καθίσταται αναγκαία η άσκηση για μεγαλύτερο διάστημα των κατάλληλων, για την επιτυχή υποστήριξη των υποψηφίων, οικογενειακών στρατηγικών.

Σημαντική ένδειξη για την υποστήριξη των παραπάνω απόψεών μας αποτελεί η διαπίστωση ότι σε όλη την περίοδο μετά το 1984, μειώνεται δραματικά ο αριθμός των Ελλήνων προπτυχιακών φοιτητών στο εξωτερικό. Αν δε συνεκτιμήσει κανείς την παράλληλη αύξηση των

φοιτητών εσωτερικού, η μείωση αυτή είναι σχετικά, ακόμη μεγαλύτερη.

Το γεγονός αυτό υποδηλώνει την ευχέρεια που έχουν όσοι αποδεδειγμένα μπορούν να ασκήσουν στρατηγικές υψηλού κόστους, να κάνουν επιτυχέστερη απ' ότι στο παρελθόν χρήση των δυνατοτήτων που τους παρέχει το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο φαίνεται ότι είναι πλέον, περισσότερο βατό γι' αυτούς που, όπως έλεγε ο Γληνός, «έχουν και τα μέσα και τον καιρό να επιμένουν και να περνούν πάνω απ' όλα τα εμπόδια» (Γληνός, 1975, σ. 69).

Προκειμένου, επομένως, να αναστραφούν οι διαπιστωμένες τάσεις και να μειωθούν οι ανισότητες πρόσβασης στα ελληνικά πανεπιστήμια απαιτούνται κατάλληλα σχεδιασμένες μεταρρυθμιστικές παρεμβάσεις, όχι μόνο στο επίπεδο των διαδικασιών επιλογής, αλλά σε όλη τη σφαίρα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη χώρα μας.

Σημειώσεις

1. Σύμφωνα με τα πρώτα ευρήματα της έρευνας του Ινστιτούτου Κοινωνικής Πολιτικής του Ε.Κ.Κ.Ε. για τις “Ανισότητες Πρόσβασης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και την επίδραση των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων” (επιστημονικός υπεύθυνος Μ. Χρυσάκης) προκύπτουν ενδείξεις ότι στις πλουσιότερες περιοχές της χώρας, όπου η επιτυχία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι σχετικά αυξημένη, οι κοινωνικά προσδιορισμένες ανισότητες πρόσβασης εμφανίζονται περισσότερο οξυμένες. Σημειώνεται πάντως ότι πρόκειται για προκαταρκτικά ευρήματα τα οποία χρήζουν περαιτέρω ανάλυσης η οποία ευρίσκεται σε εξέλιξη κατά τη χρονική στιγμή της συγγραφής του παρόντος άρθρου.
2. Η περίοδος αναφοράς του παρόντος άρθρου (1984 - 1998) συμπίπτει με την εφαρμογή του ίδιου κατά βάση, με κάποιες παραλλαγές από χρονιά σε χρονιά, συστήματος εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση γνωστό με τον γενικό τίτλο ως “σύστημα των δεσμών”.
3. Τα στοιχεία που αφορούν το σύνολο των εγγεγραμμένων φοιτητών σε όλα τα έτη σπουδών των Α.Ε.Ι. υποεκτιμούν τις ανισότητες πρόσβασης σε σχέση με τα στοιχεία που αφορούν μόνο τους πρωτοετείς φοιτητές καθώς είναι αναμενόμενο οι φοιτητές που προέρχονται από τα φτωχότερα στρώματα του πληθυσμού να παρατείνουν, συνήθως διότι παρ'όλη την εργάζονται, τη διάρκεια των σπουδών τους με αποτέλεσμα να διογκώνεται ο αριθμός τους στο σύνολο των φοιτητών, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι έχουν αυξηθεί αντίστοιχα οι σχετικές πιθανότητες πρόσβασης.

4. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών τα νοικοκυριά με υπεύθυνο που ασκεί μη χειρωνακτικά επαγγέλματα δαπανούν για εκπαίδευση υπερδιπλάσια χρηματικά ποσά σε σχέση με τον αντίστοιχο εθνικό μηνιαίο μέσο όρο (Ε.Ο.Π. 1993/ 94, Ε.Σ.Υ.Ε. 1999, σ. 111).
5. Το άθροισμα κάθε σειράς υπολείπεται του 100% καθώς στον πίνακα δεν συμπεριλαμβάνονται οι φοιτητές με ασαφές ή μη δυνάμενο να καταταγεί επάγγελμα πατέρα.
6. Ο μαθηματικός τύπος για τον υπολογισμό των Δεικτών Ανισότητας (Δ.Α.) είναι ο ακόλουθος: (Δ.Α.)_i = Φi/ Πi
 όπου - (Δ.Α.)_i = ο Δείκτης Ανισότητας για τους φοιτητές/τριες της ομάδας (i)
 - Φi = το ποσοστό των πρωτοετών φοιτητών της ομάδας (i) στο σύνολο των πρωτοετών φοιτητών της ίδιας χρονιάς
 - Πi = το ποσοστό των "πατέρων" της ομάδας (i) δηλαδή των ανδρών ηλικίας 45-64 ετών της ομάδας επαγγελματιών (i) στο σύνολο των ανδρών ηλικίας 45-64 ετών της ίδιας χρονιάς (υπολογιζόμενο από την αντίστοιχη Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της Ε.Σ.Υ.Ε.).
7. Ο μαθηματικός τύπος για τον υπολογισμό των Δεικτών Ανισότητας Πρόσβασης (Δ.Α.Π.) είναι ο ακόλουθος: (Δ.Α.Π.)_i = (Δ.Α.)_i/ (Δ.Α.)_α
 όπου - (Δ.Α.Π.)_i = ο Δείκτης Ανισότητας Πρόσβασης στα Α.Ε.Ι. για τους φοιτητές/τριες της ομάδας (i)
 - (Δ.Α.)_i = ο Δείκτης Ανισότητας για τους φοιτητές/τριες της ομάδας (i)
 - (Δ.Α.)_α = ο Δείκτης Ανισότητας για τους φοιτητές/τριες της ομάδας αναφοράς (α), που σε αυτή την περίπτωση είναι οι φοιτητές/τριες με πατέρα αγρότη.

Βιβλιογραφία

- Boudon R., Bulle N., Cherkaoui M., (2001) *Ecole Et Societe Le Paradoxes de la Democratie*, Presses Universitaires de France, Paris
- Bourdieu P., Charle C., Lacroix B. κ.ά., (1999), «Επείγουσες διαγνώσεις και θεραπείες για ένα πανεπιστήμιο σε κατάσταση κινδύνου», εκδ. Πατάκη, Αθήνα
- Γληνός Δ., (1975): «Πνευματικές μορφές της αντίδρασης», Εκλεκτές σελίδες, τομ 4, Αθήνα
- Δημαράς Α., (1979): «Υπουργείο Παιδείας και Εκπαιδευτική Πολιτική», Σύγχρονα Θέματα, Περίοδος β', τεύχος 4, Άνοιξη 1979, Αθήνα

- Δημητρόπουλος Γ. Ε., (1994): «Οι εξετάσεις για εισαγωγή στο πανεπιστήμιο: προκλήσεις, αμφισβητήσεις, αδιέξοδα», Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- Δρεττάκης Μ., (1979): «Οι εισαγωγικές εξετάσεις για τα Α.Ε.Ι.», Αθήνα
- Δρουκόπουλος Β., (1989): Η Άνιση Πρόσβαση: Εκπαιδευτικές Ευκαιρίες στα Πολυτεχνεία και στις Πολυτεχνικές Σχολές, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα
- Ε.Σ.Υ.Ε., (1995): Στατιστική Ταξινόμηση των Επαγγελματιών (ΣΤΕΠ 92), Αθήνα
- Ζαγοριανίτης Π., (1989): «Παιδεία: Πατρίκειοι και Πληβείοι, εφημ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, Δευτέρα 16 Οκτωβρίου 1989, Αθήνα
- Hopper E., (1977): «A Typology for the Classification of Educational Systems», KARABEL J., HALSEY A.H., (edit), «Power and ideology in Education, Oxford University Press, New York
- Κασιμάτη Κ., (1987): «Ο μαγικός αριθμός» των εισακτέων, εφημ. ΤΑ ΝΕΑ, Πέμπτη 7 Μαΐου 1987, Αθήνα
- Κασσωτάκης Μ., (1986): «Χώρα αριστούχων» ή χώρα «αμαθών»; εφημ. ΤΟ ΒΗΜΑ, 21 Σεπτεμβρίου 1986, Αθήνα
- Κασσωτάκης Μ., Παπαγγελή - Βουλιούρη Δ.. (1996): «Η πρόσβαση στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση: ιστορική αναδρομή - προβλήματα - προοπτικές», εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα
- Κάτσικας Χ., Καββαδίας Κ.Γ., (1994): «Η ανισότητα στην ελληνική εκπαίδευση: η εξέλιξη των ευκαιριών πρόσβασης στην ελληνική εκπαίδευση (1960-1994)», Gutenberg, Αθήνα
- Katsillis J., Robinson R., (1990): Cultural Capital. Student Achievement and Educational Reproduction: The Case of Greece, American Sociological Review, Vol 55
- Μυλωνάς Θ., (1998): Κοινωνιολογία της Ελληνικής Εκπαίδευσης, Gutenberg
- Παπαδημητρίου Γ., (1990): «Συστήματα Εισαγωγικών Εξετάσεων και επίδρασή τους στη δομή του φοιτητικού πληθυσμού των Οικονομικών Σχολών». Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη
- Sharpellon G., (1984): «Understanding Poverty». Franco Angeli, Milano
- Fitoussi J.P., Rosanvallon P., (1996): Le Nouvel Age des inegalites,

Editions du Seuil, Paris

- Φουντεδάκη Π., Σαραφιανός Δ., (2000): Η Πανεπιστημιακή Διοίκηση στον Αστερισμό της Παραγωγικότητας, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ (έκδοση ομίλου Πανεπιστημιακών) 1/ 2000
- Χρυσάκης Μ., Σούλης Σ., (2001α): «Γυναίκες και Επιστήμη: Τάσεις και Προοπτικές στη Ευρώπη», Ευρωπαϊκή Επιστημονική Συνάντηση, Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσσαλονίκης, 15-16 Μαρτίου 2001
- Χρυσάκης Μ., Σούλης Σ., (2001β): «Κοινωνικός Προσδιορισμός των Ανισοτήτων Πρόσβασης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση», Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 24-26 Μαΐου 2001
- Χρυσάκης Μ., (1989): «Οικογενειακές επενδυτικές πρακτικές των φτωχών και των μη φτωχών και εκπαιδευτικές ανισότητες», ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ, Ε.Κ.Κ.Ε., Αθήνα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1: Εξέλιξη του αριθμού υποψηφίων και εισακτέων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (1974 - 1999)					
ΕΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΚΤΕΩΝ Δ.Ε.Ι.	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΚΤΕΩΝ ΣΥΝΟΛΟ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΤΥΧΟΝΤΩΝ Δ.Ε.Ι. (%)	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΤΥΧΟΝΤΩΝ ΣΥΝΟΛΟ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ (%)
1974	68063	14475	16025	21,3%	23,5%
1975	80417	14435	19691	18,0%	24,5%
1976	83317	10870	18925	13,0%	22,7%
1977	85220	12100	19162	14,2%	22,5%
1978	87147	12715	21375	14,6%	24,5%
1979	91580	12365	21075	13,5%	23,0%
1980	84910	14300	24122	16,8%	28,4%
1981	75206	14550	26754	19,3%	35,6%
1982	78708	16375	33235	20,8%	42,2%
1983	110781	18920	41193	17,1%	37,2%
1984	129374	22880	50513	17,7%	39,0%
1985	149269	22930	50693	15,4%	34,0%
1986	156289	22195	45155	14,2%	28,9%
1987	151129	23015	42625	15,2%	28,2%
1988	132727	22970	42170	17,3%	31,8%
1989	127430	22970	42410	18,0%	33,3%
1990	124658	22890	42080	18,4%	33,8%
1991	128295	22500	41500	17,5%	32,3%
1992	140515	22000	40700	15,7%	29,0%
1993	137457	21600	41100	15,7%	29,9%
1994	144765	21840	40840	15,1%	28,2%
1995	153547	22800	42250	14,8%	27,5%
1996	151500	23550	46692	15,5%	30,8%
1997	147876	25940	51500	17,5%	34,8%
1998	174511	29463	58363	16,9%	33,4%
1999	179019	34520	68445	19,3%	38,2%
ΠΗΓΗ: ΥΠ.Ε.Π.Θ., Δελτία τύπου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης					

**Πίνακας 2: Ποσοστιαία κατανομή συνόλου πρωτοετών φοιτητών/τριών
Α.Ε.Ι., κατά επάγγελμα πατέρα (1984/85 – 1997/98)⁵**

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ (ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ, ΕΛ. ΕΠΑΓΓΕΛΜ., ΥΠ. ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΔΑΥΤΕΣ, ΕΜΠΟΡΟΙ, ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ)	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	ΕΡΓΑΤΟΤΕΧΝΙΤΕΣ & ΛΟΙΠΟΙ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΣΥΝΤΑΞΧΟΙ ΓΕΝΙΚΑ, ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΕΣ, ΑΝΑΠΗΡΟΙ Κ.Α.Π.
1984-85	56,31	13,57	22,91	0,20	3,54
1985-86	57,83	12,35	23,20	0,26	2,97
1986-87	59,15	11,86	22,34	0,22	2,90
1987-88	57,71	12,60	23,06	0,24	3,61
1988-89	59,49	12,45	22,83	0,16	2,39
1989-90	57,38	10,51	23,67	0,24	6,17
1990-91	57,24	10,61	23,21	0,19	6,41
1991-92	60,26	8,98	21,64	0,28	6,30
1992-93	58,94	8,42	23,30	0,33	6,67
1993-94	61,69	7,88	22,56	0,31	5,06
1994-95	65,99	6,40	20,39	0,46	4,76
1995-96	67,93	6,11	18,80	0,31	4,37
1996-97	67,81	5,63	19,87	0,35	3,82
1997-98	69,50	5,03	19,32	0,36	3,53

ΠΗΓΗ: ΥΠ.Ε.Π.Θ., Δελτία τύπου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

**Πίνακας 3: Δείκτες Ανισότητας στα Α.Ε.Ι. κατά επάγγελμα πατέρα.
Σύνολο πρωτοετών φοιτητών/ τριών (1984/85 – 1997/98)**

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ (ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ, Ε.Α. ΕΠΑΓΓΕΛΜ., ΥΠ. ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΔΝΤΕΣ, ΕΜΠΟΡΟΙ, ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ)	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	ΕΡΓΑΤΟΤΕΧΝΙΤΕΣ & ΛΟΙΠΟΙ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΣΥΝΤΑΞ/ΧΟΙ ΓΕΝΙΚΑ, ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΕΣ, ΑΝΑΠΗΡΟΙ Κ.Α.Π.
1984-85	2,01	0,54	0,90	0,07	0,19
1985-86	2,08	0,49	0,93	0,11	0,15
1986-87	2,19	0,49	0,88	0,11	0,14
1987-88	2,13	0,54	0,94	0,12	0,16
1988-89	2,20	0,53	0,96	0,09	0,10
1989-90	2,14	0,46	0,97	0,17	0,25
1990-91	2,10	0,50	0,94	0,14	0,25
1991-92	2,19	0,45	0,88	0,20	0,24
1992-93	2,10	0,43	0,95	0,16	0,26
1993-94	1,95	0,43	1,04	0,13	0,20
1994-95	1,97	0,36	0,95	0,17	0,20
1995-96	2,06	0,35	0,84	0,11	0,18
1996-97	1,97	0,33	0,89	0,15	0,16
1997-98	2,01	0,31	0,85	0,14	0,15

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., ό.π.

Πίνακας 4: Δείκτες Ανισότητας Πρόσβασης στα Α.Ε.Ι. κατά επάγγελμα πατέρα. Σύνολο πρωτοετών φοιτητών/τριών (1984/85 – 1997/98)

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ (ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ, ΕΛ. ΕΠΑΓΓΕΛΜ., ΥΠ. ΓΡΑΦΕΙΟΥ, Δ/ΝΤΕΣ, ΕΜΠΟΡΟΙ, ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ)	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	ΕΡΓΑΤΟΤΕΧΝΙΤΕΣ & ΛΟΙΠΟΙ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΣΥΝΤΑΞ/ΧΟΙ ΓΕΝΙΚΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΕΣ, ΑΝΑΠΗΡΟΙ Κ.Α.Π.
1984-85	3,72	1,00	1,66	0,14	0,36
1985-86	4,20	1,00	1,87	0,22	0,31
1986-87	4,47	1,00	1,80	0,22	0,29
1987-88	3,96	1,00	1,74	0,21	0,30
1988-89	4,17	1,00	1,81	0,17	0,19
1989-90	4,65	1,00	2,11	0,37	0,54
1990-91	4,15	1,00	1,86	0,28	0,50
1991-92	4,88	1,00	1,96	0,45	0,54
1992-93	4,94	1,00	2,22	0,37	0,62
1993-94	4,52	1,00	2,41	0,29	0,46
1994-95	5,48	1,00	2,64	0,48	0,55
1995-96	5,91	1,00	2,42	0,32	0,52
1996-97	5,94	1,00	2,70	0,44	0,49
1997-98	6,53	1,00	2,76	0,44	0,50

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., ό.π.

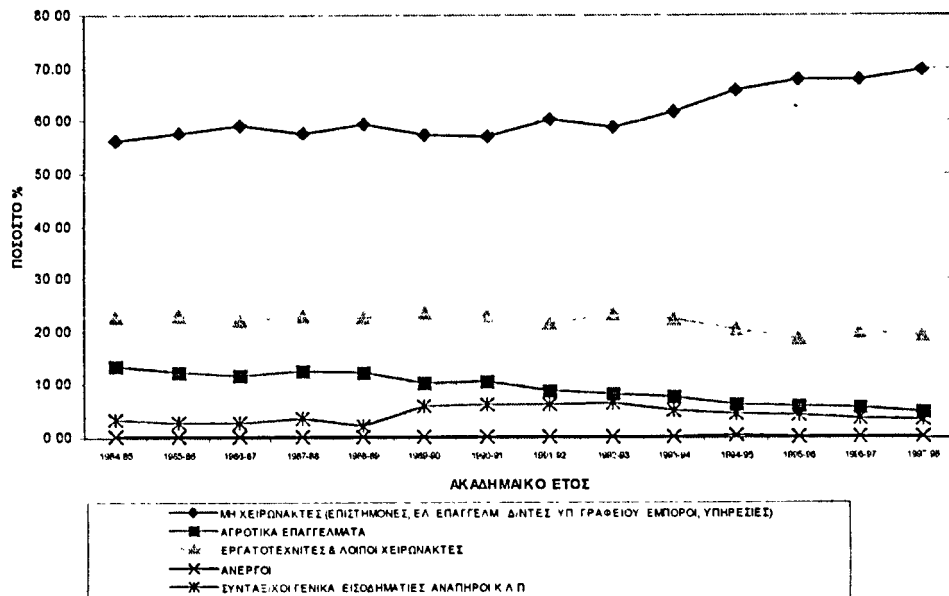
Πίνακας 5: Ποσοστιαία κατανομή συνόλου πρωτοετών φοιτητών/ τριών Α.Ε.Ι. κατά εκπαιδευτικό ίδρυμα και επάγγελμα πατέρα (Ακαδημαϊκό έτος 1997/ 98) ⁵					
Εκπαιδευτικό Τομέα	Μη χειρωνακτικές (επιστήμονες, ελ- λεγκτική, δικηγό- ροι, ιατροί, κ.λ.π., επαγγελματίες, εμπόροι, επαγγελματίες)	Αγροτικά επαγγέλματα	Εργατοεπαγγελματίες & λοιποί χειρωνακτικές	Λειτουργοί	Συνταξιο- γημένοι, επιστάτες, ανάπηροι κ.λ.π.
1. Πανεπιστήμιο Αθηνών	69,57	4,48	19,14	0,29	4,22
2. Παν/μιο Αιγαίου	63,54	6,05	24,35	0,72	4,18
3. Παν/μιο Θεσσαλίας	70,30	6,46	18,99	0,40	1,62
4. Παν/μιο Θεσσαλονίκης	70,01	5,32	18,71	0,32	3,35
5. Παν/μιο Θράκης	70,98	5,99	15,97	0,65	4,27
6. Παν/μιο Ιονίου	70,04	6,61	19,07	0,00	2,72
7. Παν/μιο Ιωαννίνων	67,84	5,75	19,79	0,60	3,58
8. Παν/μιο Κρήτης	65,08	6,09	22,29	0,52	3,42
9. Πολυτεχνείο Κρήτης	78,79	3,03	13,13	0,00	2,53
10. Παν/μιο Πατρών	71,50	4,02	18,71	0,42	2,96
11. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο	75,38	2,43	16,58	0,25	2,60
12. Οικονομικό Παν/μιο Αθηνών	71,28	4,55	19,05	0,09	3,07
13. Πάντειο Πανεπιστήμιο	66,03	5,86	22,50	0,51	3,31
14. Παν/μιο Πειραιώς	69,15	4,53	20,50	0,27	3,38
15. Παν/μιο Μακεδονίας	69,70	4,03	21,85	0,13	1,95
16. Γεωπονικό Παν/μιο Αθηνών	62,40	9,97	22,25	0,26	3,07
17. Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών	62,01	2,79	25,70	0,00	7,26
18. Χαροκόπειο Παν/μιο Οικ. Οικονομίας	68,57	6,67	20,95	0,00	0,95
ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., ό.π.					

Πίνακας 6: Δείκτες Ανισότητας στα Α.Ε.Ι. κατά εκπαιδευτικό ίδρυμα και επάγγελμα πατέρα. Σύνολο πρωτοετών φοιτητών/τριών (Ακαδημαϊκό έτος 1997/'98)

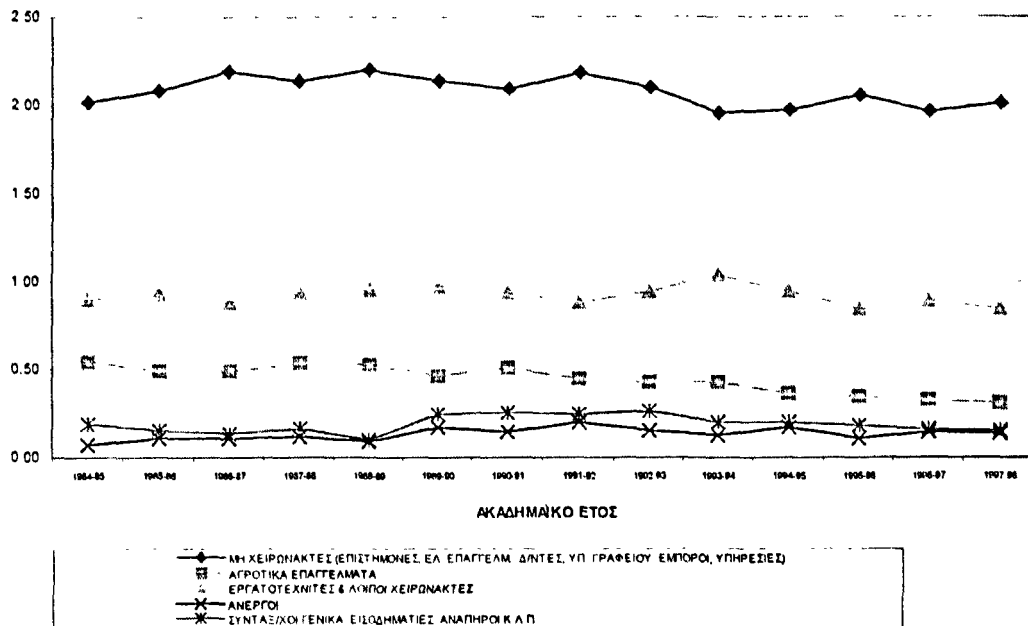
Εκπαιδευτικό Ίδρυμα	Μη χειρωνακτικές επαγγελματίες, α/τες, υπ. τραπεζίου, έμποροι, επαγγελματίες	Αγροτικά επαγγέλματα	Εργατοτεχνίτες & λοιποι χειρωνακτικές	Λιγότεροι	Συνταξιο- γίνικα, πιστώσεις, ανάπηροι κ.λ.κ.
1. Πανεπιστήμιο Αθηνών	2,01	0,27	0,84	0,11	0,18
2. Παν/μιο Αιγαίου	1,84	0,37	1,07	0,27	0,18
3. Παν/μιο Θεσσαλίας	2,03	0,40	0,83	0,15	0,07
4. Παν/μιο Θεσσαλονίκης	2,02	0,33	0,82	0,12	0,14
5. Παν/μιο Θράκης	2,05	0,37	0,70	0,24	0,18
6. Παν/μιο Ιονίου	2,02	0,40	0,84	0,00	0,12
7. Παν/μιο Ιωαννίνων	1,96	0,35	0,87	0,22	0,15
8. Παν/μιο Κρήτης	1,88	0,37	0,98	0,20	0,15
9. Πολυτεχνείο Κρήτης	2,28	0,19	0,58	0,00	0,11
10. Παν/μιο Πατρών	2,07	0,25	0,82	0,16	0,13
11. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο	2,18	0,15	0,73	0,09	0,11
12. Οικονομικό Παν/μιο Αθηνών	2,06	0,28	0,84	0,03	0,13
13. Πάντειο Πανεπιστήμιο	1,91	0,36	0,99	0,19	0,14
14. Παν/μιο Πειραιώς	2,00	0,28	0,90	0,10	0,15
15. Παν/μιο Μακεδονίας	2,02	0,25	0,96	0,05	0,08
16. Γεωπονικό Παν/μιο Αθηνών	1,80	0,61	0,98	0,10	0,13
17. Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών	1,79	0,17	1,13	0,00	0,31
18. Χαροκόπειο Παν/μιο Οικ. Οικονομίας	1,98	0,41	0,92	0,00	0,04
ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., ό.π.					

Πίνακας 7: Δείκτες Ανισότητας Πρόσβασης στα Α.Ε.Ι. κατά εκπαιδευτικό ίδρυμα και επάγγελμα πατέρα. Σύνολο πρωτοετών φοιτητών/τριών (Ακαδημαϊκό έτος 1997/98)					
Εκπαιδευτικό Ίδρυμα	Μη χειρώνακτες (επιστήμονες, ελ. επαγγέλμ., δ/ντες, υπ. γραφείου, έμποροι, υψηλές)	Αγροτικά επαγγέλματα	Εργατοτεχνίτες & λοιποί χειρώνακτες	Άνεργοι	Συνταξι/χοι γενικά εισοδ/τές, απόπηροι κ.λ.π.
1 Πανεπιστήμιο Αθηνών	7,34	1,00	3,07	0,40	0,66
2 Παν/μιο Αιγαίου	4,97	1,00	2,89	0,73	0,49
3 Παν/μιο Θεσσαλίας	5,14	1,00	2,11	0,38	0,18
4 Παν/μιο Θεσσαλονίκης	6,22	1,00	2,53	0,37	0,45
5 Παν/μιο Θρακίας	5,61	1,00	1,92	0,67	0,50
6 Παν/μιο Ιονίου	5,01	1,00	2,07	0,00	0,29
7 Παν/μιο Ιωαννίνων	5,58	1,00	2,47	0,64	0,44
8 Παν/μιο Κρήτης	5,05	1,00	2,63	0,52	0,40
9 Πολυτεχνείο Κρήτης	12,30	1,00	3,11	0,00	0,59
10 Παν/μιο Πατρών	8,42	1,00	3,34	0,64	0,52
11 Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο	14,68	1,00	4,90	0,64	0,76
12 Οικονομικό Παν/μιο Αθηνών	7,40	1,00	3,00	0,13	0,48
13 Πάντειο Πανεπιστήμιο	5,33	1,00	2,76	0,53	0,40
14 Παν/μιο Πελαγιάς	7,21	1,00	3,25	0,37	0,53
15 Παν/μιο Μακεδονίας	8,18	1,00	3,89	0,20	0,34
16 Γεωπονικό Παν/μιο Αθηνών	2,96	1,00	1,60	0,16	0,22
17 Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών	10,50	1,00	6,61	0,00	1,84
18 Χερσόκλειο Παν/μιο Οικ. Οικονομίας	4,86	1,00	2,26	0,00	0,10
ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., ό.π.					

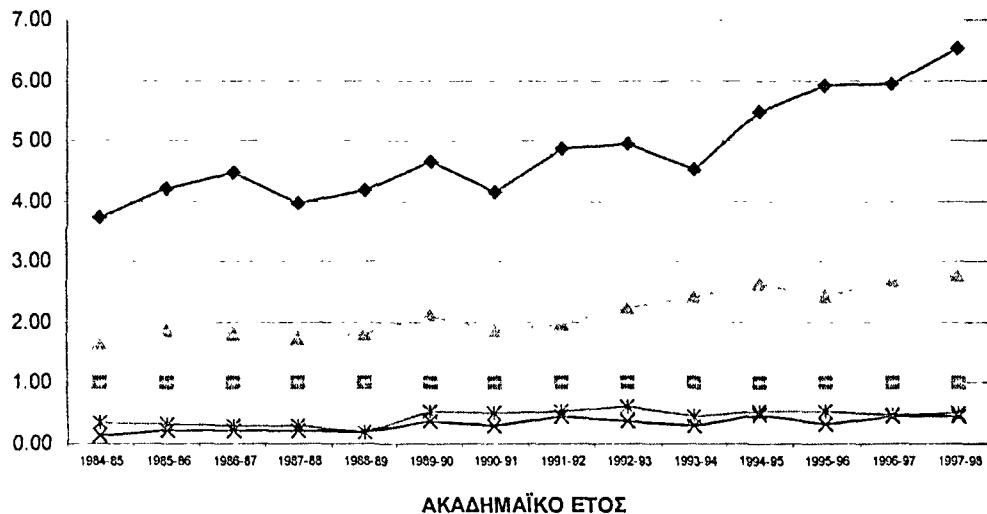
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: Ποσοστιαία κατανομή συνόλου πρωτοετών φοιτητών/τριών των Α.Ε.Ι., κατά επάγγελμα πατέρα (1984/'85 - 1997/'98)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2: Δείκτες Ανισότητας στα Α.Ε.Ι. κατά επάγγελμα πατέρα.
Σύνολο πρωτοετών φοιτητών/τριών (1984/85 - 1997/98)

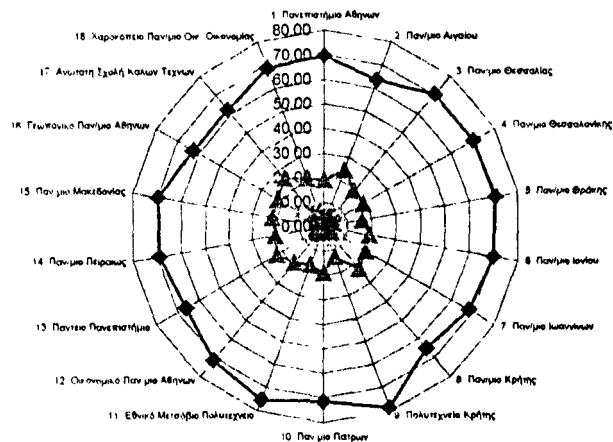

**ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3: Δείκτες Ανισότητας Πρόσβασης στα Α.Ε.Ι. κατά επάγγελμα πατέρα.
Σύνολο πρωτοετών φοιτητών/τριών (1984/85 - 1997/98)**

- ◆ ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ (ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΔΙΝΕΙΣ ΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΕΩΝ)
- ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ
- × ΕΡΓΑΤΩΝ ΤΕΧΝΙΤΕΣ & ΛΟΙΠΩΝ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ
- ΑΝΕΡΓΟΙ
- ΣΥΝΤΑΞΙΟΧΟΓΗΜΕΝΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΑΣ ΑΝΑΠΗΡΟΙ ΚΑΙ Π

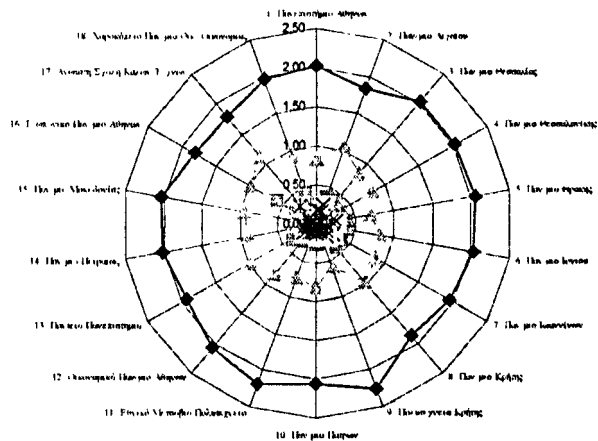
**ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4: Ποσοστιαία κατανομή (%) συνόλου πρωτοετών φοιτητών/ τριών στα Α.Ε.Ι.
κατά εκπαιδευτικό ίδρυμα και επάγγελμα πατέρα.**

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 1997-1998

- ◆— Μεγατεχνικές (επαγγελματίες, ελ. επαγγέλμ. δυνες, υπ. γραφείου, εμπορ. υπηρεσίες)
- ▲— Εργατεχνικές & λοιπά χειρωνακικές
- ×— Συνολικά άπληστοι (αποδίδ. συντάξεις) & α.π.
- Άγροια επάγγελάματα
- Ανεργία

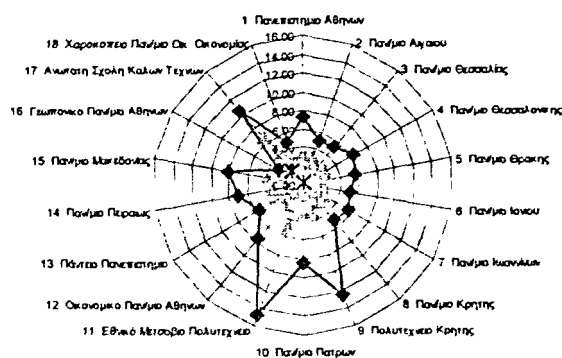
ΓΙΑΓΡΑΜΜΑ 5: Δείκτες Ανισότητας στα Α.Ε.Ι. κατά εκπαιδευτικό ίδρυμα και επάγγελμα πατέρα. Σύνολο πρωτοετών φοιτητών/τριών.

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΙ ΕΤΗ 1997-1998

● Μη μετρίως ή ολιγοήμερο, σε επάγγελμα, σε δημόσιο ή ιδιωτικό κλάδο	■ Άρρετρα επάγγελμα
• Έρμηνευτική & λογική χρησιμότητα	—X— Άνδρες
■ Στοιχεία που είναι υπό την επίδραση των Α.Ε.Ι.	

**ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6: Δείκτες Ανισότητας Πρόσβασης στα Α.Ε.Ι.
κατά εκπαιδευτικό ίδρυμα και επάγγελμα πατέρα.
Σύνολο πρωτοετών φοιτητών/τριών.**

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 1997-1998

